

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه؛ مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و آمریکا

مریم جلالی*
محمد مهدی الشریف**
علیرضا فصیحی زاده***
محمود جلالی****

چکیده

کارت بدهی به عنوان یکی از ابزارهای شایع انتقال الکترونیکی وجه، پس از انعقاد قرارداد صدور کارت، میان بانک نگه‌دارنده حساب و صاحب حساب، صادرشده و در اختیار صاحب حساب قرار می‌گیرد. قوانین و دستورالعمل‌های بانکی و نیز مفاد قرارداد صدور کارت بدهی، منشأ ایجاد تعهداتی برای دارنده کارت و بانک صادرکننده آن است. این نوشتار می‌کوشد در پرتو حقوق ایران و با نگاهی تطبیقی به حقوق ایالات متحده آمریکا، تعهدات بانک صادرکننده کارت بدهی را در زمینه قبول و اجرای دستور پرداخت درون بانکی و بین بانکی، تضمین بازپرداخت وجه در صورت وقوع انتقال غیرمجاز، موارد ابطال دستور پرداخت و مصادیق حفظ حقوق

jalali.d.maryam@gmail.com

alsharif46@yahoo.com

fasihizadeh@ase.ui.ac.ir

dm_jalali@yahoo.com

* دانش آموخته دکتری حقوق خصوصی دانشگاه اصفهان

** دانشیار گروه حقوق دانشگاه اصفهان، (نویسنده مسئول)

*** استادیار گروه حقوق دانشگاه اصفهان

**** دانشیار گروه حقوق دانشگاه اصفهان

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۶/۱۳

مصرف‌کننده از قبیل احراز مجاز بودن دستور پرداخت، استفاده از رویه ایمن و حفاظت از اطلاعات مشتریان را با استفاده از روش کتابخانه‌ای تبیین نماید.

واژه‌های کلیدی: ایران، آمریکا، کارت بدهی، مطالعات تطبیقی، نظام بانکی

۱. مقدمه

کارت‌های بانکی^۱ از جهت نحوه تسویه حساب به کارت اعتباری^۲ و کارت بدهی^۳ تقسیم می‌شود. قسم اول کارتی است که به دارنده آن امکان می‌دهد تا کالا یا خدمتی را فقط به پشتوانه اعتباری که نزد صادرکننده کارت دارد، خریداری کند؛ سپس بهای آن را طی مدت‌زمان مشخصی به صادرکننده بپردازد (فرهنگ، ۱۳۷۱: ۴۴۱) اما کارت بدهی یا کارت برداشت از موجودی، مختص کسانی است که نزد بانک یا مؤسسه مالی صادرکننده کارت، حساب داشته و می‌توانند با استفاده از کارت از موجودی حساب خود برداشت کرده یا بهای کالاها و خدمات خریداری شده را در حد موجودی حساب بانکی خود بپردازد (موسویان، ۱۳۸۳: ۵۱).

کارت بدهی، در آمریکا پس از افتتاح حساب جاری یا حساب پس‌انداز (Baker, 2009:3) و در ایران، علاوه بر حساب‌های مذکور، با افتتاح حساب سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت و با انعقاد «قرارداد صدور کارت بدهی» برای مشتریان صادر می‌شود. دارنده این نوع کارت علاوه بر بهره‌مندی از خدمات متداول حساب‌های مذکور، از قبیل دریافت و انتقال وجه، از امکان خرید کالا و خدمات از

^۱. Banking Card

^۲. Credit Card

^۳. Debit Card

^۴. در حقوق آمریکا دارنده کارت بدهی به هنگام دریافت و یا انتقال وجه می‌تواند انتخاب نماید که تراکنش بر روی کدام حساب وی انجام پذیرد. معمولاً تعداد تراکنش‌هایی که دارنده کارت می‌تواند بر روی حساب پس‌انداز انجام دهد بسیار محدود و گاه در حد یک تراکنش در ماه است اما محدوده مجاز تراکنش برای حساب جاری تا ۳۰ تراکنش در ماه نیز می‌رسد. لازم به ذکر است در حقوق آمریکا برای هر تراکنش مبلغی کارمزد از حساب دارنده کارت کسر می‌گردد.

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۶۱

فروشگاه‌های طرف قرارداد بانک و نیز امکان استفاده از دیگر خدمات بانکداری الکترونیک مانند تلفن بانک، اینترنت بانک و خرید اینترنتی به صورت شبانه‌روزی بهره‌مند می‌شود.^۵

گذشته از ماهیت حقوقی قرارداد صدور کارت بدهی که با توجه به ماهیت هر یک از حساب‌های بانکی تعیین می‌شود و تحلیل آن را به مجالی دیگر وا می‌گذاریم، نویسندگان این سطور در پی پاسخ به این سوال هستند که با لحاظ قوانین بانکی ایران و ایالات متحده آمریکا و مفاد قراردادهای صدور کارت، به عنوان منشأ ایجاد تعهدات برای بانک صادرکننده، مهم‌ترین تعهدات بانک صادرکننده کارت بدهی در خصوص انتقال و برداشت وجه در مقابل مشتری کدام است؟^۶ بررسی این تعهدات با روش کتابخانه‌ای و با هدف تبیین روابط حقوقی میان بانک صادرکننده و دارنده کارت بدهی، برای حقوق بانکداری الکترونیکی ایران که علمی نوپا و کم‌تجربه می‌نماید، در راستای قانون‌گذاری، حل و فصل دعاوی و حمایت از مصرف‌کنندگان این نوع خدمات راهگشا و ارزنده خواهد بود.

۲. تبیین منشأ قانونی و قراردادی تعهدات بانک صادرکننده کارت بدهی

به موجب قرارداد صدور کارت بدهی که میان بانک صادرکننده کارت و صاحب حساب منعقد می‌شود، بانک متعهد می‌گردد در هر ساعت از شبانه‌روز که مشتری بخواهد تا سقف موجودی حساب وی، مبلغ مندرج در دستور پرداخت^۷ را نقداً به وی بپردازد یا به یکی از حساب‌های مشتری در همان بانک یا بانک دیگر

^۵ ماده ۱ دستورالعمل ضوابط صدور کارت بدهی و بند ۱ ماده ۱۶۹۳ a قانون انتقال الکترونیکی وجوه آمریکا

^۶ در مقررات و دستورالعمل‌های داخلی برخی از بانک‌های آمریکا و قرارداد صدور کارت بدهی تنظیمی از طرف آنان تعهدات فرعی دیگری نیز وجود دارد که به آن پرداخته نخواهد شد.

^۷ Payment Order

«درخواست بدون قید و شرط و غیرمبهمی است که طی آن صادرکننده به صورت کتبی یا الکترونیکی از مؤسسه مالی خود می‌خواهد تا وجه را از طریق یک یا چند مؤسسه مالی به یک یا چند ذینفع انتقال دهد». بند ۱۸ ماده ۱ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه

منتقل نماید و یا آن را به حساب شخص ثالثی^۸ در هر کدام از بانک‌های عضو شبکه تبادل اطلاعات بین‌بانکی^۹ واریز نماید و سایر خدمات نظیر اعلام مانده موجودی، گردش حساب و غیره را به مشتری ارائه کند. با بررسی قرارداد صدور کارت و قوانین و دستورالعمل‌های مرتبط، روشن خواهد شد که تعهدات مذکور هم منشأ قراردادی و هم منشأ قانونی دارد:

۲.۱. منشأ قانونی تعهدات بانک صادرکننده کارت بدهی

قانون متحدالشکل تجاری آمریکا^{۱۰} مصوب ۱۹۵۲ که مجموعه‌ای از قوانین مرتبط با بانکداری و فعالیت‌های مالی است، در ماده ۴ الف که حاکم بر تراکنش‌های تجاری است، مقررات و الزامات مربوط به انتقال وجوه کلان را به صورت مبسوط بیان نموده است. همچنین قانون انتقال الکترونیک وجوه^{۱۱} در سطح فدرال و با هدف حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان خدمات بانکداری الکترونیکی که در سال ۱۹۷۸ به تصویب رسید در این زمینه مقرراتی وضع نموده است. اگرچه ماده ۴ الف قانون متحدالشکل تجاری بر تراکنش‌های صادر شده به وسیله مصرف‌کننده نظیر مشتری بانک حاکم نیست (U.C.C. § 4A-108)، لیکن مقررات آن بر بانک دریافت‌کننده دستور پرداخت^{۱۲} بانک ذی‌نفع دستور پرداخت و بانک یا سیستم انتقال وجه واسط^{۱۳} حاکم است. همچنین از آنجا که مقررات حاکم بر یک

^۸ شخص ثالث حقیقی (نظیر فروشنده‌گان کالا و خدمات) شخص ثالث حقوقی (نظیر شرکت برق)

^۹ به عنوان نمونه سیستم فدرال رزرو یک سیستم انتقال وجه واسط میان بانک‌های متصل به آن است و عملکرد آن نظیر سیستم شتاب در کشور ایران است.

^{۱۰} Uniform Commercial Code (U.C.C)

^{۱۱} Electronic Fund Transfer Act.

^{۱۲} در نوشتار حاضر بانک دریافت‌کننده دستور پرداخت که مخاطب دستور پرداخت صادره از جانب دارنده کارت است، همان بانک صادرکننده کارت بدهی می‌باشد.

^{۱۳} به عنوان نمونه سیستم فدرال رزرو یک سیستم انتقال وجه واسط میان بانک‌های متصل به آن است و عملکرد آن نظیر سیستم شتاب در کشور ایران است.

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۶۳

دستور پرداخت همچون قبول، رد و اجرای آن، فقط در قانون متحدالشکل تجاری آمده است و قانون اخیر نسبت به قانون انتقال الکترونیکی وجوه عام محسوب می‌شود، در موارد سکوت، به قانون متحدالشکل تجاری رجوع می‌شود (khathlyn, 1998:214)؛ بنابراین در مقاله حاضر استناد به مفاد ماده ۴ الف قانون متحدالشکل تجاری نیز ناگزیر خواهد بود.

در حقوق ایران مهم‌ترین قانونی که تعهدات بانک و مشتری را در خصوص انتقال الکترونیکی وجوه برشمرده است، دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه بانک مرکزی ایران مصوب ۱۳۸۵ است. همچنین مقررات حاکم بر مرکز شتاب مصوب ۱۳۸۱، مقررات شاپرک مصوب ۱۳۹۰ و نیز قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان هر یک قسمتی از این تعهدات را پوشش داده‌اند.

۲.۲. منشأ قراردادی تعهدات بانک صادرکننده کارت بدهی

اگرچه در قراردادهای صدور کارت بدهی که بانک‌ها با مشتریان منعقد می‌نمایند، تعهد به قبول انتقال وجه، پرداخت وجه و یا ارائه سایر خدمات، به صراحت درج نشده و یا به صورت مجمل آمده است، اما باید گفت که - هم در حقوق ایران و هم در حقوق آمریکا- به سه دلیل این تعهدات داخل در قرارداد مذکور و جزئی از آن است: الف) با توجه به اینکه کارت بدهی در دستورالعمل ضوابط صدور کارت بدهی تنظیمی از طرف بانک مرکزی^۴ تعریف شناخته شده با مشخصات خاصی دارد^۵ و دستورالعمل مذکور نیز برای کلیه بانک‌ها لازم‌الاتباع است لذا زمانی که مشتری از بانک خود تقاضای صدور کارت بدهی را می‌نماید، موضوع قرارداد او و بانک

^۴ مصوب ۱۳۸۵

^۵ «نوعی کارت الکترونیکی است که استفاده از آن منجر به نقل و انتقال وجه یا برداشت از یک حساب سپرده‌ای می‌شود».

همان کارت بدهی موصوف در قوانین، با ویژگی‌ها و شرایط مندرج در آنهاست. به بیان دیگر اگرچه در قرارداد منعقد شده میان بانک و مشتری، ویژگی‌ها، شرایط و تعهدات حاکم بر کارت بدهی ذکر نمی‌شود اما قرارداد منصرف به آن است؛ مشتری با انعقاد چنین قراردادی می‌خواهد خود را در معرض استفاده از کارت با امتیارات معین قانونی قرار دهد و در واقع وجود چنین تعهداتی برای بانک مقتضای موضوع قرارداد است.

در حقوق آمریکا نیز کارت بدهی با ویژگی‌های آن در قانون انتقال الکترونیک وجوه^{۱۶} مصوب ۱۹۷۸ آمده (1) 1693a §) و قانون مذکور برای کلیه ایالات و بانک‌ها لازم‌الاجراست، لذا تعهدات بانک در مقابل مشتری، مقتضای موضوع عقد به شمار می‌روند و بدون ذکر نیز، جزئی از قرارداد است (Lieberman, 1997: 115).
 ب) بر اساس ماده ۲۱^{۱۷} مقررات حاکم بر مرکز شتاب و ماده ۸۴^{۱۸} نمونه قرارداد استفاده از خدمات مرکز شتاب^{۱۹} و علی‌الخصوص با عنایت به ماده ۱۴^{۲۰} دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه^{۲۱} بانک‌ها ملزم به ارائه انواع خدمات به دارندگان کارت‌های بدهی هستند و بدین ترتیب مشتری هر بانک، با انعقاد قرارداد صدور کارت، درصدد استفاده از مزایای قرارداد شتاب و الزامات ناشی از مقررات حاکم بر مرکز شتاب و نیز الزامات ناشی از دستورالعمل، بر عهده

^{۱۶} Electronic Fund Transfer Act. ^۶

^{۱۷} کارت‌های پرداخت معتبر از دیدگاه مرکز شتاب باید بدون تبعیض و بدون قائل شدن هرگونه امتیاز توسط اعضا پذیرفته شود و همچنین اعضا موظفند شرایطی را فراهم کنند که دارندگان کارت‌های صادره از کلیه پایانه‌های آن‌ها استفاده نمایند.

^{۱۸} ماده ۴: تعهدات عضو مرکز شتاب: رعایت مفاد و مندرجات مقررات حاکم بر مرکز شتاب، دستورالعمل‌ها و استانداردهای فنی، ساختار و قالب پیامها، پروتکل‌های ارتباطی و اصلاحیه‌های مربوط که توسط اداره نظام‌های پرداخت اعلام می‌گردد.

^{۱۹} تهیه شده از طرف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

^{۲۰} موسسه مالی مکلف است کلیه دستور پرداخت‌های کامل و صحیح صادر کنندگان را پذیرفته و در تاریخ مؤثر اجرا نماید.

^{۲۱} که از این پس به منظور جلوگیری از تکرار «دستورالعمل» خوانده می‌شود.

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۶۵

بانک صادرکننده کارت و به نفع خود است و در واقع می‌توان گفت که قرارداد صدور کارت مبتنی بر توافقات قبلی میان بانک مرکزی و بانک‌های عضو شبکه شتاب و مقررات مربوطه به آن است که به‌مثابه تعهدات ضمنی در قرارداد صدور کارت بدهی لحاظ می‌شود.^{۲۲}

در حقوق آمریکا نیز بر اساس ماده (1) 1693 (h (a) قانون انتقال الکترونیک وجه، بانک‌ها ملزم به ارائه انواع خدمات به صاحبان حساب با توجه به شرایط و ضوابط مربوطه هستند و چنانچه از انجام چنین تعهدی قصور نمایند ملزم به جبران همه خسارات وارده به مشتری خواهند بود مگر آنکه علت عدم انجام انتقال مربوط به مشتری باشد (Khathlyn, 1998:94).

ج) وجود چنین تعهداتی برای بانک از لوازم عرفی قرارداد صدور کارت است چرا که یکی از دلایل اصلی مشتری برای افتتاح حساب، برخورداری از امکاناتی نظیر انتقال آسان وجه و برداشت نقدی از حساب در هر کجا و هر زمان است لذا مشتری در صورتی مایل به افتتاح حساب در یک بانک می‌شود که اطمینان داشته باشد بانک طرف قراردادش به شبکه شتاب متصل بوده و این خدمات را حتماً در اختیار او قرار می‌دهد. در غیر این صورت تقاضا برای صدور کارت بدهی بی‌معنا خواهد بود. از طرف دیگر بانک نیز با صدور کارت بدهی به طور ضمنی خود را ملزم به ارائه انواع خدمات مربوط به آن می‌نماید و در صورت نقض این تعهدات تردیدی در مسئولیت وی نیست. لوازم عرفی عقد که برای برخی از حقوقدانان آن را در زمره تعهدات ضمنی آورده‌اند (کاتوزیان، ۱۳۸۷: ۱۲۴) بر اساس مفاد ماده ۲۲۰ قانون مدنی ایران که مطابق با ماده ۱۱۳۵ قانون مدنی فرانسه است، برای طرفین عقد الزام آور است.

^{۲۲}. لازم به ذکر است که اگرچه در دستورالعمل‌ها و قراردادهای مدون توسط بانک مرکزی برخی از تعهداتی که بر عهده مؤسسات مالی گذارده شده است در مقابل بانک مرکزی یا مرکز شتاب، پایا و یا ساتنا است اما بی‌گمان هدف از ایجاد چنین تعهداتی حمایت‌های همه جانبه از مشتری و تأمین اهدافی چون تأمین امنیت سیستم‌های انتقال وجه است که در نهایت منجر به حفظ حقوق مصرف‌کننده خواهد شد.

۳. تبیین تعهدات بانک صادرکننده کارت بدهی

۳.۱. قبول دستور پرداخت مشتری

پس از آنکه دستور پرداخت توسط دارنده کارت از طریق یکی از نقاط دسترسی از جمله دستگاه خودپرداز، دستگاه نقطه فروش یا درگاه اینترنتی تنظیم و به وسیله ورود رمز تأیید گردید، باید به قبول بانک صادرکننده برسد. در حقوق آمریکا با استناد به بخش الف بند ۳۰۲ ماده ۴ الف قانون متحدالشکل تجاری، بانک دریافت‌کننده، دستور پرداختی را قبول می‌نماید که در آن مواردی نظیر مبلغ، هویت ذی‌نفع، موسسه مالی ذی‌نفع، موسسه مالی واسط، سیستم انتقال وجه، روش انتقال و زمان اجرا یا پرداخت مشخص شده باشد.^{۳۳} چنانچه اطلاعات مندرج در دستور پرداخت کافی نباشد، بانک دریافت‌کننده تعهدی به قبول دستور پرداخت ندارد.^{۳۴} البته با توجه به طبیعت دستور پرداخت‌های مبتنی بر کارت بدهی، بخشی از موارد فوق به صورت پیش فرض قبلاً در سامانه‌های بانکی لحاظ شده است (Lieberman, 1997:117).

در باب اینکه آیا بانک، متعهد به قبول دستور پرداخت مشتری هست یا خیر، قانون متحدالشکل تجاری در بندهای ۲۰۹ و ۲۱۰ ماده ۴ الف مقرر می‌دارد که بانک در قبول یا رد دستور پرداخت مشتری مجاز است مگر آنکه بر اساس توافق دیگری متعهد به قبول شده باشد (Fry, 1991:1413). لیکن ماده مذکور اختصاص به انتقالات غیرالکترونیکی (سنتی) وجه دارد و در موضوع انتقال الکترونیکی وجه جاری نخواهد بود؛ چرا که ماده 1693 h (1) (a) قانون انتقال الکترونیکی وجوه، بانک را ملزم به ارائه خدمات انتقال الکترونیکی وجه به صاحبان حساب می‌نماید و

^{۳۳}. مستنبت از بخش الف-۱ بند ۳۰۲ ماده ۴ الف قانون متحد الشکل

^{۳۴}. همان ماده

^۲. §4A-209: Acceptance of payment order & 4A-210:Rejection of payment order

^۳. این قاعده «قاعده اختیار» - Rule of voluntarism - نامیده شده است.

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۶۷

ضمانت اجرای تخلف از این مقرر را جبران همه خسارات وارده به صاحب حساب در اثر عدم ارائه خدمت می‌داند.^{۲۷} از آنجا که ارائه خدمات مزبور مستلزم قبول دستور پرداخت مشتری است و همچنین به جهت آنکه قانون انتقال الکترونیکی وجوه، قانونی خاص و هدف آن حمایت از مصرف‌کنندگان خدمات بانکداری الکترونیکی است، بر قانون متحدالشکل تجاری حاکم است (Miller, 1990: 108). لذا از ماده اخیر الزام بانک دریافت‌کننده به قبول دستور پرداخت استنباط می‌گردد. در عمل نیز به موجب قرارداد الحاقی که میان بانک و صاحب حساب منعقد می‌شود بانک متعهد می‌شود که دستور پرداخت‌های مشتری را بپذیرد.

در حقوق ایران در قراردادهای نمونه صدور کارت بدهی، هیچ تصریحی دال بر وجود تعهد مؤسسه مالی به پذیرش دستور پرداخت مشتری نیست لیکن صرف‌نظر از الزامات قانونی که خواهیم گفت، قبول دستور پرداخت لازمه ذاتی قرارداد است و باید نفس صدور کارت بدهی برای مشتری را دال بر تعهد به قبول دستور پرداخت از سوی مؤسسه مالی دانست؛ چرا که در صورت متعهد نبودن بانک به قبول دستور پرداخت، صدور کارت بدهی برای مشتری امری لغو خواهد بود. همچنین به موجب ماده ۱۴ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه؛ «مؤسسه مالی مکلف است کلیه دستور پرداخت‌های کامل و صحیح صادرکنندگان را پذیرفته و در تاریخ مؤثر اجرا نماید». همچنان که از متن ماده مذکور و ماده ۱۳ دستورالعمل واضح است،^{۲۸} در صورتی که دستور پرداخت ناقص و یا حاوی داده‌های نادرست باشد، مؤسسه مالی نه تنها تعهدی به پذیرش آن ندارد بلکه می‌بایست به حکم قانون از پذیرش و قبول آن خودداری کند؛ بنابراین حکم ماده

^{۲۷}. متذکر می‌شود بانک دریافت‌کننده کارت بدهی همان بانک دریافت‌کننده دستور پرداخت است اگرچه صادرکننده دستور پرداخت از درگاه متعلق به بانک ثالثی دستور را صادر نماید.

^{۲۸}. «چنانچه دستور پرداخت ناقص یا حاوی داده‌های نادرست باشد، مؤسسه مالی می‌باید از پذیرش و اجرای آن خودداری کند»

۱۲ دستورالعمل که مؤسسه مالی صادرکننده دستور پرداخت را مکلف می‌سازد پیش از پذیرش دستور پرداخت کفایت مندرجات آن را مورد تأیید قرار دهد، در راستای اجرای مواد ۱۳ و ۱۴ همان دستورالعمل تنظیم شده است.

علاوه بر آن بانک مرکزی در ماده ۲۱ مقررات حاکم بر مرکز شتاب کلیه اعضا^{۲۹} را مکلف به پذیرش کلیه کارت‌های پرداخت معتبر «بدون تبعیض» و «بدون قائل شدن هرگونه امتیاز» کرده است. بدیهی است منظور از پذیرش کارت‌های پرداخت، پذیرش دستور پرداخت صادره از طرف صاحبان کارت است که با این نوع ابزار پرداخت اقدام به انتقال وجه می‌نمایند. قبول دستور پرداخت مشتریان آنچنان حائز اهمیت است که بانک مرکزی حتی در صورت قطع خدمات شبکه شتاب نیز همچنان اعضاء را مسئول ارائه خدمات به کارت‌های مرکزی حتی در صورت قطع خدمات شبکه شتاب نیز همچنان اعضاء را مسئول ارائه خدمات به کارت‌های صادره عهده خود تلقی می‌کند^{۳۰} و به عبارت دیگر اعضا را مکلف می‌سازد تا سامانه‌ها و شبکه‌های جایگزین برای ادامه‌ی خدمات‌رسانی پیش‌بینی کنند (به نقل از عبداللہی، ۱۳۹۴: ۱۲۰). علاوه بر این قانونگذار ضمانت اجرای تخطی از قبول دستور پرداخت کامل و صحیح دارنده را موجب اخذ جریمه، تعلیق و یا سلب عضویت اعضاء در شبکه شتاب دانسته است.^{۳۱} اما تکلیف به قبول دستور پرداخت، در حقوق ایران مانند حقوق آمریکا، مطلق نیست و مؤسسه مالی

^{۲۹}. بانک‌ها و مؤسسات مالی عضو شبکه شتاب

^{۳۰}. «کارت‌های پرداخت معتبر از دیدگاه مرکز شتاب باید بدون تبعیض و بدون قائل شدن هرگونه امتیاز توسط اعضاء پذیرفته شود. همچنین اعضا موظفند شرایطی را فراهم سازند که دارندگان کارت‌های صادره از کلیه پایانه‌های آن‌ها استفاده نمایند» م ۲۱ دستورالعمل مذکور

^{۳۱}. «ابزار پرداخت عبارت است از هرگونه ابزار کاغذی یا الکترونیکی که مؤسسه مالی برای صدور دستور پرداخت در اختیار مشتری خود قرار می‌دهد، نظیر فرم دستور پرداخت، کارت یا نظایر آن» بند ۲۴ ماده ۱ دستورالعمل مذکور

^{۳۲}. قطع احتمالی خدمات شتاب نافی مسئولیت هریک از اعضا در قبال ارائه خدمات به کارت‌های صادره عهده خود نخواهد بود.

^{۳۳}. «تخطی از مقررات حاضر و دستورالعمل‌های فنی مرکز شتاب» بند ۷ ماده ۴۵ مقررات حاکم بر مرکز شتاب

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۶۹

صادرکننده، پیش از پذیرفتن دستور پرداخت مکلف است این موارد را بررسی و تصدیق کند(ماده ۱۲ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه):

۳.۱.۱. احراز هویت درخواست کننده: طریقه احراز هویت بر اساس تبصره ۱ ماده ۱۲ دستورالعمل، بر اساس مشخصات نقطه دسترسی و مطابق با مقررات عمومی شناسایی مشتریان صورت می‌پذیرد، بدین ترتیب در دستور پرداخت‌هایی که با استفاده از کارت بدهی تنظیم و صادر می‌شود، شیوه احراز هویت از طریق رمز اول و یا دوم کارت خواهد بود. بدیهی است عدم رعایت چنین تکلیفی منجر به مسئولیت مدنی بانک ناشی از نقض تعهدات قانونی خواهد شد.

۳.۱.۲. کفایت مندرجات: دستور پرداخت صادره در صورتی کامل تلقی شده و کفایت مندرجات آن به وسیله بانک صادرکننده تصدیق می‌شود که تمامی بندهای هشت‌گانه ماده پنج دستورالعمل شامل مشخصات صادرکننده و ذی‌نفع، مشخصات بانک ذی‌نفع و حساب ذی‌نفع، نوع دستور پرداخت، تاریخ صدور و تاریخ مؤثر پرداخت، جزئیات انتقالات، نحوه تأمین وجه دستور پرداخت به صورت نقدی یا برداشت از حساب و مشخصات حساب صادرکننده باشد. البته چنانچه دستور پرداختی که با استفاده از کارت بدهی، صادر می‌شود به صورت خودکار تنظیم شود، نظیر تراکنش‌های خودپرداز یا پایانه فروش، صادرکننده تنها موظف است جزئیات انتقال نظیر مبلغ و شماره حساب یا شماره کارت ذی‌نفع مورد نظر را تعیین نماید چرا که سایر مندرجات آن به طور خودکار لحاظ شده است(بند ۲ ماده ۱۰ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه).

۳.۱.۳. بررسی انجام پذیری: در صورت کفایت موجودی حساب صادرکننده، انجام پذیری دستور پرداخت نسبت به مبلغ مندرج در آن تصدیق خواهد شد(بند ۱ ماده ۱۵ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه).

سوالی که به ذهن متبادر می‌شود این است که با توجه به اینکه در فرآیندهای الکترونیکی انتقال وجه وجود لفظ منتفی است، قبول بانک به چه نحوی و با انجام

کدام عمل محقق است؟ در دستور پرداخت‌های بین بانکی^{۳۴} بر اساس قاعده مندرج در بند ۳۰۱ الف ماده ۴ الف، صدور دستور پرداختی دیگر به منظور اجرای دستور پرداخت مشتری از سوی بانک دریافت‌کننده^{۳۵} به بانک ذی‌نفع، به عنوان قبول دستور پرداخت تلقی می‌شود.^{۳۶} در دستور پرداخت‌های درون بانکی^{۳۷} نیز پردازش دستور پرداخت به منظور شروع فرآیند اجرا، به منزله قبول است (Sienkiewicz, 2002: 139). لازم به ذکر است که صادرکننده، گاه ممکن است دستور پرداختش را از درگاه بانک ثالثی صادر نماید، اگرچه بانک مذکور مکلف است شرایطی فراهم سازد که دارندگان کارت بتوانند از کلیه پایانه‌های آن‌ها استفاده نمایند (ماده ۲۱ مقررات حاکم بر مرکز شتاب) (Horn, 2004: 214) لیکن بانک ثالث فقط واسطه رساندن اطلاعات به بانک صادرکننده کارت بدهی است و قبولی از طرف بانک ثالث محقق نمی‌شود؛ چراکه در دستور پرداخت‌های مبتنی بر کارت بدهی همواره قبول دستور پرداخت از تکالیف بانک صادرکننده کارت بدهی به شمار می‌آید^{۳۸} (Fry, 1991: 1417) که در نوشتار حاضر همان بانک دریافت‌کننده دستور پرداخت است.

۳.۲. اجرای دستور پرداخت مشتری

^{۳۴}. عبارت است از دستور پرداختی که مؤسسات مالی صادرکننده و ذی‌نفع آن یکی نباشند. بند ۲۳ ماده ۱ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه.

^{۳۵} Receiving Bank

بانک دریافت‌کننده همان بانکی است که مخاطب دستور پرداخت صادرکننده است و از این جهت که دستور پرداخت مشتری را دریافت می‌کند، در قوانین آمریکا گاه به آن بانک دریافت‌کننده نیز گفته شده است. برای مطالعه بیشتر در این خصوص ر.ک. 4 A. 103 (a) §(4)

^{۳۶}. با توجه به تعریف دستور پرداخت مستقیم و معکوس بدهی است که تراکنش‌های کارت بدهی همگی از نوع دستور پرداخت مستقیم بوده و کلیه مطالبی که در این مقاله از خواهد آمد با توجه به این ویژگی است.

^{۳۷}. «دستور پرداختی که مؤسسات مالی صادرکننده و ذی‌نفع آن یکی باشند» بند ۲۲ ماده ۱ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه

^{۳۸}. مستنبط از مواد ۱۹ و ۲۰ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه.

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۷۱

بدیهی است که اجرای دستور پرداخت فرع بر قبول آن است، به عبارت دیگر تعهد به اجرای دستور پرداخت تنها زمانی قابل طرح است که بانک دستور پرداخت را قبول کرده باشد. نکته‌ای که باید در بدو امر در این باره متذکر شد این است که در انتقال مستقیم وجه^{۳۹} که انتقالات مبتنی بر کارت بدهی نیز از انواع آن محسوب می‌شود، شروع به اجرای دستور پرداخت همواره بر عهده موسسه مالی صادرکننده است.^{۴۰}

در آمریکا، بانک همان‌گونه که مکلف به قبول دستور پرداخت دارنده است، مکلف به اجرای دستور پرداخت وی نیز هست (U.C.C. § 4A.302. (a)). همچنین بر اساس قرارداد نمونه افتتاح حساب، بانک خود را ملتزم به اجرای دستور پرداخت مشتری می‌نماید. (U.S.C) §1693 h (a)؛ (Brindle & Cox, 2004:204)؛ بنابراین تعهد مذکور، یک تعهد قانونی - قراردادی است (Nimmer, 2012:46). بانک دریافت‌کننده به منظور اجرای دستور پرداخت مشتری مکلف است در تاریخ پرداخت یا تاریخ اجرا^{۴۱} دستور پرداختی صادر کند که مطابق با دستور صادرکننده و دستورالعمل‌های وی در خصوص استفاده از بانک واسط یا سیستم انتقال وجه واسط باشد و نیز بر طرق و ابزارهایی که انتقال باید به وسیله آنها انجام شود، منطبق باشد (U.C.C. § 4A.302. (a) (1)). چنانچه مشتری دستورالعمل خاصی را در دستور پرداخت خود معین نکرده باشد، بانک دریافت‌کننده در دستور پرداختی که در اسرع وقت صادر می‌نماید، می‌تواند از هر نوع سیستم انتقال وجه و یا ابزاری که

^{۳۹} انتقالی است که با اعلام صادرکننده آغاز می‌شود. بند ۲۰ ماده ۱ دستورالعمل

^{۴۰} ماده ۲۰ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه و همچنین U.C.C. 4A. 301. (a)

^{۴۱} united states code

^{۴۲} بر اساس قانون یکسان تجاری آمریکا تاریخ مؤثر یا تاریخ اجرا عبارت است از تاریخی که در آن بانک دریافت‌کننده به منظور اجرای دستور مشتری، دستور پرداختی صادر می‌نماید. تاریخ اجرا ممکن است به وسیله مشتری معین شده باشد. در صورت عدم تعیین، روز دریافت دستور توسط بانک دریافت‌کننده، تاریخ اجرا خواهد بود. برای مطالعه

بیشتر ر.ک. §4 U.C.C. (b) A. 301.

در چنین شرایطی معقول و متناسب است استفاده کند (U.C.C. § 4A.302. (b) (c)). اجرای دستور پرداخت در حقوق ایران آن گونه که از ماده ۲۶ دستورالعمل استفاده می شود با تحقق کلیه انتقالات مندرج در آن و اعلام نتیجه آن ها صورت می گیرد^{۴۳} و بدین ترتیب دستور پرداخت خاتمه یافته تلقی می گردد. ماده ۱۴ دستورالعمل، مؤسسه مالی را مکلف به اجرای دستور پرداخت کامل و صحیح مشتری کرده است؛ اما بسته به اینکه دستور پرداخت صادره از سوی مشتری از نوع درون بانکی باشد یا بین بانکی، تکلیف به اجرا متفاوت خواهد بود؛ در دستور پرداخت درون بانکی کلیه فرآیند اجرا که شامل تحقق انتقال وجه مندرج در دستور پرداخت و اعلام نتیجه است بر عهده بانک صادرکننده کارت است که همان بانک ذی نفع نیز محسوب می شود لیکن چنانچه دستور پرداخت از نوع بین بانکی باشد، شروع فرآیند اجرا که صدور دستور پرداختی منطبق با دستور مشتری خطاب به بانک ذی نفع است و از آن تلقی قبول می شود بر عهده بانک صادرکننده است اما انجام انتقال وجه که با فرستادن پیام از مؤسسه مالی ذی نفع به بانک صادرکننده کارت بدهی مبنی بر بستن حساب ذی نفع محقق می شود بر عهده بانک ذی نفع است (ماده ۲۰ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجه).

با توجه به آنکه دستورالعمل مزبور در انتقال مستقیم، مؤسسه مالی صادرکننده^{۴۴} را ملزم به قبول و آغاز فرآیند اجرای دستور پرداخت نموده است (ماده ۲۰ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجه) و اجرا را نیز منوط به تحقق کلیه انتقالات مندرج در آن و اعلام نتیجه آن دانسته است، سؤالی که مطرح می شود این است که در دستور پرداخت مبتنی بر کارت بدهی، تعهد بانک صادرکننده به اجرای دستور پرداخت از نوع تعهد به وسیله^{۴۵} است یا تعهد به

^{۴۳}. «دستور پرداخت پس از انجام کلیه انتقالات مندرج در آن و اعلام نتیجه آن ها خاتمه می یابد» ماده ۲۶ دستورالعمل

^{۴۴}. «مؤسسه مالی است که دستور پرداخت را از صادر کننده می پذیرد» بند ۱۶ ماده ۱ دستورالعمل

^{۴۵}. «تعهد انجام عملی را که در ارتباط امور ممکن است وسیله چیز دیگری باشد به عهده می گیرد ولی نسبت به حصول

نتیجه آن تعهد نمی کند» (شهیدی، ۱۳۸۶: ۲۰۸)

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۷۳

نتیجه؟^{۴۶} به عبارت دیگر آیا موسسه مالی صادرکننده در مورد عدم واریز وجه به حساب ذی‌نفع مسئول است؟ به منظور پاسخ باید میان دو فرض قائل به تفکیک شد:

۳.۲.۱. دستور پرداخت درون بانکی: چنانچه دستور پرداخت صادره از نوع درون بانکی باشد، تعهد موسسه مالی از نوع تعهد به نتیجه خواهد بود و موسسه مالی متعهد است که نتیجه مطلوب را که بدهکار کردن حساب صادرکننده و بستانکار کردن حساب ذی‌نفع است حاصل کند (Khathlyn, 1998:135):

در آمریکا مستفاد از قسمت الف بند ۲۰۹ و همچنین بند ۳۰۲ ماده ۴ الف قانون متحدالشکل تجاری، چنانچه دستور پرداخت صادره از نوع درون بانکی باشد، از آنجا که بانک دریافت‌کننده دستور پرداخت و ذی‌نفع یکی است، صدور دستور پرداختی دیگر متفی است و بانک مکلف به قبول و اجرای دستور پرداخت دارنده کارت در تاریخ اجرا یا تاریخ مؤثر^{۴۷} است (U. C. C § 4A – 302 (a) (2) و متعهد است که نتیجه مطلوب را که بدهکار کردن حساب صادرکننده و بستانکار کردن حساب ذی‌نفع است حاصل کند (U.C.C. § 4A- 404 a, see also 4A 405, (4A-211).

در حقوق ایران نیز، با توجه به مفاد مواد ۱۴،۲۰ و ۲۷ دستورالعمل و نیز مواد ۳۶ و ۳۸ موافقت‌نامه عضویت در ساتنا که انتقال وجه به حساب ذی‌نفع در تاریخ مؤثر، تکلیف موسسه مالی ذی‌نفع قلمداد شده است، به نظر می‌رسد، بانک صادرکننده (که همان بانک ذی‌نفع است) متعهد است که نتیجه نهایی و مطلوب را که بدهکار کردن حساب صادرکننده و بستانکار کردن حساب ذی‌نفع است حاصل کند.

^{۴۶} «متعهد انجام کاری معین را به عهده می‌گیرد... و تعهد زمانی انجام می‌شود که هدف مطلوب به دست آید» (کاتوزیان، ۱۳۹۳: ۵۴)

^{۴۷} تاریخی است که در آن مبلغ دستور توسط موسسه مالی ذی‌نفع به ذی‌نفع قابل پرداخت می‌باشد. بند ۷ ماده ۱ دستورالعمل و نیز بند ۴۰۱ ماده ۴ الف

۳.۲.۲. دستور پرداخت بین بانکی: در چنین فرضی مؤسسه مالی صادرکننده تنها مسئولیت صدور دستور پرداخت صحیح خطاب به مؤسسه مالی ذی‌نفع و در نهایت، ابلاغ نتیجه انتقال به دارنده کارت را دارد(ماده ۲۶ و بند ۲ ماده ۲۰ دستورالعمل) و اجرای صحیح دستور پرداخت صادره به عهده مؤسسه مالی ذی‌نفع خواهد بود. در حقوق آمریکا علی‌رغم آنکه بانک‌ها و مؤسسات مالی به علت تقصیر در انتقال دادن مبلغ صحیح مندرج در دستور پرداخت^{۴۸} یا عدم رعایت تاریخ مؤثر^{۴۹} مسئول شناخته شده‌اند لیکن این امر به معنای مسئولیت مطلق بانک صادرکننده نیست (Liberman, 1997:118). رویه قضایی این کشور چنین استدلال نموده است که بانک صادرکننده در دستور پرداخت بین بانکی تعهد به تضمین انتقال پول ندارد؛ چرا که اگر بانک صادرکننده به صورت متعارف و با احتیاط در انطباق کامل با دستور مشتری عمل نماید، حتی در صورتی که وجه موضوع دستور پرداخت به ذی‌نفع منتقل نشود، مسئول نخواهد بود. از فحوی این استدلال چنین بر می‌آید که تعهد بانک صادرکننده از نوع تعهد به نتیجه نبوده بلکه صرفاً از نوع تعهد به وسیله است (Fry, 1991:207).

در نظام حقوقی ایران نیز به نظر می‌رسد وضع به همین‌گونه است؛ بر اساس ماده ۲۷ دستورالعمل، انتقال وجه به حساب ذی‌نفع، تکلیف مؤسسه مالی ذی‌نفع قلمداد شده است. در همین راستا ماده ۳۸ موافقت‌نامه ساتنا نیز بانک ذی‌نفع را مکلف به انتقال وجه به حساب ذی‌نفع دانسته است.^{۵۰} در بند ۶ فرم دستور پرداخت الکترونیکی بین بانکی نیز که صادرکننده دستور پرداخت آن را در محل بانک

48. Walker V. Texas Commerce Bank, NA, 635 F. Supp678.

49. Compania Arionwia Venzokina De Navegacion V. American Express International Banking Corp. No. 84 Civ. 2047 (PKL), W.L.1898 (1985).

۵۰. «عضوی که ذی‌نفع نهایی نزد آن حساب دارد مکلف است پس از دریافت اعلامیه واریز وجه از ساتنا نسبت به واریز وجه به حساب ذی‌نفع نهایی اقدام کند. بر این اساس عضو در قبال دستور پرداخت‌های واصل‌شده و واریز فوری وجه آن به حساب ذی‌نفع نهایی مسئولیت کامل دارد.»

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۷۵

صادرکننده تکمیل و امضا می‌نماید آمده است: «مسئولیت واریز وجه انتقال داده شده به حساب ذی‌نفع (مقصد) بر عهده بانک ذی‌نفع است و مسئولیتی متوجه بانک صادرکننده نیست».

۳.۳. غیرفعال نمودن کارت و ابطال دستور پرداخت

در حقوق آمریکا به موجب قسمت جی بند ۲۱۱ ماده ۴ الف قانون متحدالشکل چنانچه حکم مرگ یا عدم اهلیت صادرکننده دستور پرداخت به وسیله دادگاهی صالح صادر شود، در صورتی که بانک صادرکننده از حکم صادره مطلع شود مکلف به غیرفعال نمودن کارت است و چنانچه قبل از قبول دستور پرداخت صادر شده به وسیله مشتری، فرصت معقولی داشته باشد، مکلف به ابطال دستور پرداخت است (U.C.C. § 4A. 211 (g) (Lieberman, 1997:145) لیکن از آنجا که در دستور پرداخت‌های کارتی فاصله میان صدور و قبول و نیز قبول و اجرا بسیار کوتاه است در عمل امکان ابطال دستور پرداخت در این قسم وجود ندارد و بانک تنها اقدام به غیرفعال نمودن کارت می‌نماید.

در حقوق ایران در مواردی که موسسه مالی صادرکننده از طریق مراجع ذی‌صلاح از عدم اهلیت دارنده کارت، بازداشت قضایی اموال و یا فوت وی مطلع شود، مکلف است اقدام به غیرفعال نمودن کارت بدهی نموده و پس از آن امکان صدور دستور پرداخت مبتنی بر کارت بدهی از مشتری سلب می‌شود. در بند ۱۶ قرارداد افتتاح حساب ملی کارت آمده است «در صورتی که بانک کتباً از فوت، حجر و ورشکستگی دارنده ملی کارت مطلع گردد و همچنین در مواردی که بازداشت نامه‌ای از مراجع ذی‌صلاح قانونی که حق بازداشت اموال اشخاص را دارند دریافت نماید، ملی کارت را غیرفعال و در مورد مانده حساب‌های مرتبط با آن طبق شرایط و مقررات حساب‌های مذکور عمل خواهد نمود».

همچنین قانونگذار، بانک صادرکننده را مکلف نموده است پس از اطلاع از سرقت یا مفقودی کارت، سریعاً حساب‌های مرتبط به آن را غیرفعال نموده و کارت

را ابطال کند(ماده ۸ ضوابط صدور کارت بدهی).

۳.۴. تضمین بازپرداخت وجه

در حقوق ایران و آمریکا، بانک صادرکننده، پس از قبول دستور پرداخت و کسر مبلغ موضوع آن از حساب مشتری، در چند فرض، تعهد به بازپرداخت وجه بعلاوه سود تعلق گرفته به آن از روز صدور دستور پرداخت به صاحب کارت را دارد؛ علت وجود چنین ضمانتی این است که شخص صادرکننده از جانب سیستم بانکی در مورد اجرا شدن دستورش به وسیله بانک ذی نفع اطمینان حاصل نماید (Felsenfeld, 1992:66).

الف) چنانچه به هر دلیل دستور پرداخت اجرا نشود مانند عدم قبول دستور پرداخت توسط بانک ذی نفع و یا بروز خطا در سامانه‌های انتقال وجه، بانک صادرکننده مکلف به بازگرداندن وجه به حساب صادرکننده دستور پرداخت است (Felsenfeld, Ibid). علاوه بر استرداد اصل وجه، از آنجا که وی برای مدتی از دسترسی به وجوه خود محروم است در فاصله کسر وجه تا بازپرداخت آن به حساب مشتری، در ایران به ازای هر روز سودی معادل ۳۴ درصد وجه مذکور از محل صندوق جبران خسارت مشتریان به وی پرداخت می‌شود. جبران خسارت مزبور در راستای بند ج ماده ۳۵ قانون پولی و بانکی کشور^{۴۲} است که مقرر می‌دارد: «هر بانک در مقابل خساراتی که در اثر عملیات آن متوجه مشتریان می‌شود، مسئول و متعهد جبران خواهد بود».

ب) در صورتی که دستور پرداخت غیرمجازی از کارت دارنده صادر و پس از تأیید در پروسه سیستم امنیتی اجرا شود و متعاقب آن مشتری اثبات نماید که دستور پرداخت از جانب وی و یا مأذون از جانب وی صادر نشده است، صادرکننده

^{۴۱}. مستنبت از مواد ۲۹ و ۳۰ دستورالعمل و ماده ۲۶۵ قانون مدنی

^{۴۲}. مصوب ۱۳۵۱

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۷۷

دستور پرداخت در مقابل چنین دستوری مسئول نبوده و وجهی که از حساب وی کسر شده است بازگردانده خواهد شد (2)(a) 203 (U.C.C. § 4A). البته در حقوق ایران چنین حمایتی از دارنده صورت نگرفته و وی مسئول هرگونه تراکنش از کارت خویش تا زمان اطلاع مفقودی یا سرقت به بانک است.

ج) اگر کارت بدهی متعلق به دارنده به سرقت رود یا گم شود، دارنده مکلف است در سریع‌ترین زمان ممکن جهت ابطال کارت مراتب را به اطلاع بانک صادرکننده برساند. پس از اطلاع دارنده، بانک مکلف به غیرفعال نمودن کارت است و نیز مسئول هرگونه تراکنشی است که به وسیله کارت مزبور انجام شود و وجوه کسر شده پس از اطلاع بانک یا ابطال کارت باید به حساب دارنده بازگردانده شود.^{۵۳} در حقوق آمریکا در صورتی که در فاصله میان سرقت و گم شدن کارت تا اطلاع به بانک، تراکنشی به وسیله کارت مزبور انجام شود، مشتری تنها تا سقف ۵۰ دلار مسئولیت دارد (1)(a) 1693g § (. و مابقی وجه کسر شده از حساب، توسط بانک صادرکننده کارت پوشش داده خواهد (Brindle&cox, 2004:203-204).

۳.۵. رعایت حقوق مصرف‌کننده

قانون انتقال الکترونیک وجوه که زیرمجموعه قانون حمایت از اعتبار مصرف‌کننده^{۵۴} است، به وسیله مقررات «ای» از مجموعه مقررات فدرال^{۵۵} توسط هیئت ذخیره فدرال تکمیل شده است. بر اساس مقررات «ای» مصرف‌کننده عبارت است از هر شخص حقیقی (e) 205. 2. CFR (12) که به وسیله کارت یا کد یا هر وسیله دسترسی دیگری از خدمات انتقال الکترونیکی وجه استفاده کند (12 CFR. 205. 2. a (1)).

در ایران، قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲، فصل اول از مبحث اول

^{۵۳} بند ۹ ضوابط، استانداردها و قالب پیام‌ها جهت ارائه خدمات پرداخت کارتی در شبکه بانکی کشور.

^{۵۴} Consumer Credit Protection Act.

^{۵۵} Code of Federal Regulation, Regulation E (12 CFR).

باب سوم خود را به مقررات حمایت از مصرف‌کننده اختصاص داده است^{۵۶} لیکن به موجب ماده ۴۹ و نیز آیین‌نامه اجرایی مواد ۳۸ و ۴۲ آن قانون، خدمات مؤسسات مالی و اعتباری از شمول قواعد حمایت از مصرف‌کننده خارج شده‌اند؛ بنابراین تنها قانونی که از مصرف‌کنندگان همه کالاها و خدمات حمایت می‌کند و الفاظ «عرضه‌کننده» و «مصرف‌کننده» را آنچنان عام تعریف کرده است که خدمات ارائه شده از سوی بانک‌ها و مؤسسات مالی را نیز تحت پوشش خود قرار می‌دهد، قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب ۱۳۸۸ است. بند یک ماده یک این قانون مصرف‌کننده را هر شخص حقیقی یا حقوقی می‌داند که کالا یا خدمتی را خریداری می‌کند.

از آنجا که جنبه‌های حمایت از حقوق مصرف‌کننده متنوع بوده و برخی از آن‌ها نظیر منع تبلیغات خلاف واقع و انحصارگرایی به صورت عام برای همه مصرف‌کنندگان صادق است و نیز به دلیل آنکه در زمینه حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان خدمات بانکداری الکترونیکی علاوه بر حمایت‌های مذکور^{۵۷}، جنبه‌های دیگری از حمایت از حقوق مصرف‌کننده نیز وجود دارد که با پیچیدگی‌های فنی همراه است. در این قسمت عمده‌ترین حمایت‌هایی که مختص خدمات بانکداری الکترونیکی است طرح می‌شود:

۳.۵.۱. احراز مجاز بودن دستور پرداخت: دستور پرداخت می‌بایست توسط دارنده کارت بدهی و یا مأذون از طرف او صادر شود تا مجاز تلقی گردد. اذن و اجازه به ثالث جهت استفاده از کارت ممکن است به صورت صریح باشد مانند آنکه مدیون کارت خود را در اختیار دائن قرار داده و به صراحت به او اجازه برداشت از حساب را بدهد، یا به شکل ضمنی باشد؛ جایی که دارنده کارت به صرف اینکه کارت را در اختیار فرزندش قرار می‌دهد از عمل وی، اذن به صدور دستور

^{۵۶} مواد ۳۳ تا ۴۹ این قانون.

^{۵۷} برای مطالعه بیشتر در این زمینه رک. عبداللهی، سید احمدی سجادی، ۱۳۹۳: ص ۱۲۹ به بعد.

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۷۹

پرداخت و برداشت از حساب توسط فرزند استنباط می‌شود (Sienkiewicz, 2002; 147). در حقوق آمریکا دستور پرداخت مجاز چنین تعریف شده است: «دستور پرداخت دریافتی توسط بانک صادرکننده، از شخصی که به عنوان صادرکننده احراز هویت شده، دستور مجاز محسوب می‌گردد مشروط به اینکه شخص مذکور صدور چنین دستوری را مجاز نموده باشد و یا از نظر حقوق نمایندگی متعهد به آن باشد» (U.C.C. § 4A. 202.A). در مقابل قانون انتقال الکترونیک وجوه مفهوم انتقال غیرمجاز را چنین تشریح کرده است: «انتقال الکترونیک وجهی است که از حساب شخص مصرف‌کننده^۸ توسط شخصی غیر از وی بدون اجازه واقعی صورت گرفته است و از انتقال مذکور سود و منفعتی عاید مصرف‌کننده نمی‌شود...» (1693 a. 12 §).

در حقوق ایران نیز دستورالعمل، پس از آنکه درخواست صدور و تأیید دستور پرداخت را منحصرأً توسط صادرکننده امکان‌پذیر دانسته است (ماده ۸ دستورالعمل) و صادرکننده را هر شخص حقیقی یا حقوقی می‌داند که تقاضای انتقال وجه می‌نماید (بند ۱۲ ماده یک دستورالعمل)، تکلیف احراز هویت درخواست‌کننده دستور پرداخت را پیش از پذیرش آن بر عهده بانک صادرکننده قرار داده است (بند ۱ ماده ۱۲ دستورالعمل) و بانک را ملزم نموده است چنانچه دستور پرداخت حاوی داده‌های نادرست باشد مانند آنکه هویت دستور دهنده احراز نشود و یا مأذون و مجاز بودن وی در صدور دستور پرداخت از حساب شخص ثالث برای بانک مسجل نشود، از پذیرش و اجرای آن دستور پرداخت خودداری نماید (ماده ۱۳ دستورالعمل) لیکن در تراکنش‌هایی که با استفاده از کارت بدهی و از طریق دستگاه خودپرداز، کارت‌خوان شعبه‌ای، دستگاه نقطه فروش و یا درگاه‌های اینترنتی صورت می‌پذیرد، تنها طریق احراز هویت، رمز اول و یا رمز دوم خواهد

^۸. به علت آنکه قانون مذکور زیرمجموعه قانون حمایت از مصرف‌کننده به شمار می‌رود لذا به جای عبارت صادرکننده دستور پرداخت عبارت مصرف‌کننده به کار برده شده است.

بود و چنانچه رمز به اشتباه وارد شود، اجازه صدور دستور پرداخت به دارنده کارت داده نخواهد شد. در صورت صحیح بودن رمز وارد شده، دستور پرداخت مجاز تلقی می‌گردد اگرچه در واقع غیرمجاز باشد، مانند آنکه کارت به همراه رمز آن به سرقت رفته باشد. در چنین حالتی دستور پرداخت اجرا و چنانچه سیستم‌های امنیتی بانک دچار نقص یا خلأ نباشد، مسئولیتی از این جهت متوجه بانک نخواهد بود. همچنین مشتریان بانک با امضای قرارداد صدور کارت بدهی متعهد می‌شوند که کارت و رمز آن را در اختیار ثالث قرار ندهند. در غیر این صورت چنانچه خسارتی به مشتری وارد شود بانک مسئولیتی نخواهد داشت.

تمهیدات به کار گرفته شده جهت احراز هویت از طریق رمز و یا ضبط کارت بعد از چند بار ورود اشتباه رمز، زیرمجموعه روش‌هایی است که در اصطلاح اهل فن «رویه ایمن»^۵ یا «رویه امنیتی» نامیده می‌شود.

به لحاظ آنکه رویه ایمن اهدافی غیر از احراز اصالت صادرکننده نظیر پیشگیری از بروز خطا در سیستم و مغایرت یابی دارد به طور مجزا به آن پرداخته می‌شود.

۳.۵.۲. استفاده از رویه ایمن یا رویه امنیتی: در حقوق آمریکا در تعریف رویه ایمن آمده است: «رویه‌ای است که از طریق توافق مشتری و مؤسسه مالی دریافت‌کننده برای اهدافی نظیر بررسی انتساب دستور پرداخت یا اصلاحیه یا لغو آن به مشتری، تشخیص خطا در انتقال یا محتوای دستور پرداخت یا ارتباطات مورد استفاده قرار می‌گیرد. در رویه امنیتی ممکن است از الگوریتم‌ها یا کدهایی استفاده شود که معرف کلمات یا اعداد، رمز گذاری و یا وسایل امنیتی مشابه باشد» (U.C.C. § 4A. 2.1). چنانچه بانک و مشتری نسبت به اتخاذ روش خاصی به عنوان رویه امنیتی توافق نماید، دستور پرداخت صادره در صورتی مجاز تلقی می‌شود که موسسه

5. Secure method

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۸۱

مالی صادرکننده مطابق رویه امنیتی مورد توافق عمل نموده باشد، همچنین رویه امنیتی به کار گرفته شده باید روشی متعارف برای تأمین امنیت دستور پرداخت در برابر دستور پرداخت‌های غیرمجاز محسوب گردد (Nimmer, 2012:91). شرط دیگر آن است که موسسه مالی صادرکننده باید اثبات کند که دستور پرداخت را با حسن نیت پذیرفته است و دستورات و توافقات کتبی با مشتری در خصوص رعایت محدودیت قبول دستور پرداخت‌های صادره به نام مشتری را رعایت نموده است (U.C.C. § 4A. 202 (b)). به نظر می‌رسد آنچه در حقوق ایران در تعریف رویه ایمن آمده است ترجمه‌ای از ماده مذکور باشد با این تفاوت که در حقوق ایران بانک‌ها و مؤسسات مالی برای استفاده از یک روش ایمن نیازی به توافق با مشتری ندارند؛ مطابق آنچه در بند ب ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک ایران آمده است «رویه‌ای است برای تطبیق صحت ثبت داده‌پیام و منشأ و مقصد آن با تعیین تاریخ و برای یافتن هرگونه خطا یا تغییر در مبادله، محتوا و یا ذخیره‌سازی داده‌پیام از یک زمان خاص...». با توجه به تعریفی که از رویه ایمن آمد به نظر می‌رسد در حقوق ایران احراز هویت صادرکننده تنها یکی از اهداف این رویه باشد و اهداف دیگری نظیر تأمین امنیت داده‌پیام از منشأ تا مقصد و جلوگیری از هرگونه تحریف یا جعل آن نیز برای آن در نظر گرفته شده است. استفاده از یک رویه ایمن آنچنان حائز اهمیت است که یکی از ویژگی‌های بارز یک سیستم اطلاعاتی مطمئن شمرده شده است (بند ح ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک).

بر اساس دستورالعمل‌ها و موافقت‌نامه‌های بانک مرکزی، کلیه بانک‌ها و مؤسسات مالی (بند ۷ ماده ۲ و تبصره ماده ۳۶ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه)، اعضا شتاب (بند ۱۴ ماده ۲، تبصره ۱ و ۲ ماده ۶ و ماده ۱۴ مقررات حاکم بر مرکز شتاب و همچنین بند ۱ ماده ۴ نمونه قرارداد استفاده از

⁶⁰ «هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی، نوری و یا فناوری‌های جدید اطلاعات تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می‌شود.»

خدمات مرکز شتاب)، همچنین همه اعضاء سامانه پایا (ماده ۱۵ و ۴۲ موافقتنامه عضویت در پایا) و ساتنا (ماده ۱۳ موافقتنامه ساتنا و تبصره آن) و کلیه مؤسسات ارائه دهنده خدمات پرداخت الکترونیک(مواد ۲۰ و ۲۵ مقررات ناظر بر ارائه دهندگان خدمات پرداخت) مکلفاند کلیه تجهیزات، نرم افزارها و سخت افزارهای خود را بر الزامات و دستورالعملها و شرایط فنی و ایمنی اعلام شده از طرف بانک مرکزی، مراکز شتاب، ساتنا، پایا و شاپرک منطبق کنند و امکان بازرسی از تجهیزات خود را برای بازرسان بانک مرکزی و یا مراکز مذکور فراهم آورند.^{۶۱} ضمانت اجرای عدم رعایت تعهدات مذکور نیز به صورت تعلیق یا خاتمه عضویت مؤسسه مالی خاطی پیش بینی شده است.^{۶۲}

۳،۵،۳. حفاظت از اطلاعات مشتریان: در حقوق کامن لا بیش از نود سال است که تعهد بانک به راز داری و حفظ اسرار مشتریان به رسمیت شناخته شده است (shaikin,2011:265). در ماده ۱۹۰۵ کد آمریکا^{۶۳} «هرگونه افشا، انتشار و برملا سازی اطلاعات مربوط به هویت، اسرار تجاری، فرآیندها، عملیات، داده‌های آماری محرمانه، مقدار و منبع درآمد، سود و زیان، هزینه‌ها و غیره از طرف هر افسر یا کارمند ایالات متحده... بدون مجوز قانونی یا قضایی به طور کلی ممنوع و جرم است». این ممنوعیت به طور خاص در بند الف ماده ۳۴۰۳ کد آمریکا در مورد ممنوعیت انتشار اسناد به وسیله مؤسسات مالی آمده است. هیئت قانون‌گذاری فدرال افشای اطلاعات مشتریان بانک را مشمول این دو ماده دانسته است (Regulation E. 12 CFR. Part.4. 12. b(4)).

این تعهد در مقررات داخلی نیز به صورت مکرر ذکر شده است، هیئت

^{۶۱}. بند ۲ ماده ۴۱ موافقتنامه عضویت در پایا، بند ۲ ماده ۳۰ موافقتنامه ساتنا، ماده ۸ و ۳۸ مقررات ناظر بر ارائه دهندگان خدمات پرداخت، ماده ۱۲ مقررات حاکم بر مرکز شتاب و بند ۱۵ ماده ۴ نمونه قرارداد استفاده از خدمات مرکز شتاب.
^{۶۲}. بند ۱ ماده ۶۵ موافقتنامه عضویت در پایا، ماده ۴۶ موافقتنامه ساتنا، ماده ۴۲ مقررات ناظر بر ارائه دهندگان خدمات پرداخت، ماده ۴۵ مقررات حاکم بر مرکز شتاب و ماده ۱۴ نمونه قرارداد استفاده از خدمات مرکز شتاب.

^{۶۳}.U.S.C. § 1905

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۸۳

وزیران در تصویب نامه مورخ ۱۳۸۶/۱/۲۶ در این خصوص آورده است «... بانکها به عنوان وکیل یا امین مشتریان موظفاند هرگونه اطلاعات در این زمینه را ... فقط با درخواست صاحب حساب یا بر اساس استعلام و یا حکم قضایی دادگاه صالح ذی ربط ارائه نمایند...»^{۶۴} همچنین در ماده ۳ دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه چنین آمده است: «مؤسسات مالی مکلفاند مفاد دستور پرداختهای مشتریان، اعلام نتیجه انتقالات و علل عدم موفقیت آنها را محرمانه تلقی نموده و جز در مواردی که قانون تعیین نموده و نیز در مواردی که بانک مرکزی در راستای اجرای این دستورالعمل معین می کند مجاز به افشای آنها نیستند» در همین راستا قانونگذار کلیه اطلاعات مرکز شتاب را محرمانه تلقی نموده است (ماده ۱۰ مقررات حاکم بر مرکز شتاب) و مؤسسات ارائه دهنده خدمات پرداخت الکترونیک را ملزم به ارائه تعهد نسبت به حفظ محرمانگی اطلاعات دانسته است (ماده ۱۷ دستورالعمل اجرایی فعالیت و نظارت بر ارائه دهندگان خدمات پرداخت الکترونیک).

۳.۵.۴. اطلاع رسانی به مشتریان: تعهد بانک به اطلاع رسانی به مشتریان در حقوق آمریکا در ماده ۱۶۹۳ قانون انتقال الکترونیکی وجوه تیلور یافته است؛ بانک مکلف است حقوق و مسئولیت های طرف های دخیل در انتقال الکترونیک وجه (U.S.C. §.1693(b)) و سایر شرایط حاکم بر این انتقال نظیر زمان و چگونگی اجرا را به زبانی قابل فهم و در زمان انعقاد قرارداد استفاده از خدمات انتقال الکترونیک وجه در اختیار مشتری قرار دهد (U.S.C. §.1693(c)). از جمله مسائلی که باید به طور صریح در مورد آنها به مشتری اطلاع رسانی شود حدود مسئولیت وی در صورت سرقت یا گم شدن کارت، استفاده غیرمجاز از کارت یا رمز وی و یا انتقال غیرمجاز وجه، حق وی برای توقف دستور پرداخت، دسترسی به اطلاعات حساب و جزئیات نقل و انتقالات و غیره است (Ibid). در صورتی که در حقوق و تعهدات طرفین تغییری حادث شود و این تغییرات موجب افزایش هزینه یا افزایش مسئولیت ها و

^{۶۴} تصویب نامه شماره ۱۱۳۸۴-۸۱ م/ت ۲۷۷۴۱ ه.

تعهدات وی شود و یا دسترسی وی به خدمات انتقال وجه را به هر دلیلی از جمله دلایل فنی محدود کند، موسسه مالی مکلف است این تغییرات را به صورت کتبی و پیش از عملیاتی شدن آن‌ها به مشتری ابلاغ نماید (Horn, 2004: 298) لیکن چنانچه این تغییرات به منظور تأمین امنیت سیستم انتقال وجه و یا حساب مشتری ضروری و فوری باشد، موسسه مالی می‌تواند بدون اطلاع قبلی به مشتری آن‌ها را عملیاتی سازد و سپس اطلاع‌رسانی نماید. (U.S.C. Art. 1693(b) & (c) also *Feinman V. Bank of Delaware*, Delaware, 728 F. Supp. 1105. 1990).

در حقوق ایران قانون حمایت از مصرف‌کنندگان در ماده ۶ خود کلیه دستگاه‌های دولتی و عمومی، سازمان‌ها، شرکت‌ها، بانک‌ها و غیره را ملزم نموده است در ابتدا کلیه اطلاعات لازم در خصوص انجام کار و ارائه خدمت را در اختیار مراجعان قرار دهند. آیین‌نامه اجرایی ماده مزبور^۵ اطلاعاتی که باید توسط عرضه‌کنندگان کالا و خدمات در اختیار مصرف‌کننده قرار گیرد را برشمرده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: فرآیند انجام کار و ارائه خدمت و مدت زمان متعارف انجام یا ارائه آن، هزینه‌های انجام کار و ارائه خدمت، روش‌های ممکن برای انجام کار و منشور حقوق مراجعہ‌کنندگان. موضوع اطلاع‌رسانی صحیح به مصرف‌کننده از چنان اهمیتی در نزد قانونگذار برخوردار بوده است که ضمانت اجرای تخلف از آن را جبران خسارت وارده به مصرف‌کننده و محکومیت به پرداخت جزای نقدی تا حداکثر معادل دو برابر خسارت وارده تعیین نموده است (ماده ۱۹ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان و تبصره آن).

در قوانین بانکی نیز موضوع اطلاع‌رسانی به مشتری تا حدودی مورد توجه قرار گرفته است لیکن زوایای بحث و ضمانت اجرای عدم رعایت آن‌ها به درستی روشن نشده است. ماده ۲۶ دستورالعمل، خاتمه یافتن دستور پرداخت را مستلزم انجام کلیه انتقالات مندرج در آن و اعلام نتیجه آن دانسته است، امری که در همه

^۵. مصوب ۱۳۹۰/۱۲/۲۸

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۸۵

تراکنش‌ها از جمله تراکنش‌های مبتنی بر کارت بدهی رعایت می‌شود و نتیجه انجام تراکنش در قالب رسید دستگاه خودپرداز یا دستگاه نقطه فروش و یا اعلام نتیجه تراکنش از طریق نقش بستن بر صفحه دستگاه خودپرداز یا کامپیوتر - در تراکنش‌های اینترنتی- به اطلاع مشتری رسانده می‌شود. همچنین دستورالعمل مذکور اطلاع‌رسانی به مشتری را در خصوص دستور پرداخت‌های آنی (ماده ۲۷ دستورالعمل)، دستور پرداخت‌های ناقص (ماده ۲۹ دستورالعمل) و لغو یا ابطال دستور پرداخت‌های از پیش تأیید شده (ماده ۳۵ دستورالعمل) را از تکالیف و تعهدات مؤسسات مالی دانسته است. بانک مرکزی در یکی از دستورالعمل‌هایی که جهت ارائه پرداخت خدمات کارتی صادر نموده است^{۶۱} بانک‌ها را مکلف نموده تا مواردی نظیر مسئولیت بانک در استفاده از روش‌های مطمئن جهت توزیع کارت و اختصاص رمز (ماده ۷ ضوابط، استانداردها و قالب پیام‌ها ...) و همچنین ایجاد تمهیدات لازم جهت غیر فعال نمودن سریع حساب و ابطال کارت پس از اعلام سرقت یا مفقودی کارت توسط مشتری (ماده ۸ ضوابط، استانداردها و قالب پیام‌ها ...) و نیز مسئولیت مشتری در خصوص خسارات وارده در فاصله زمانی بین مفقود شدن و یا به سرقت رفتن کارت تا زمان اعلام مراتب به بانک صادرکننده را (ماده ۹ ضوابط، استانداردها و قالب پیام‌ها ...) به طور شفاف در متن قرارداد منعقد میانه صادرکننده و دارنده کارت قید نماید (ماده ۱۰ ضوابط، استانداردها و قالب پیام‌ها جهت ارائه خدمات کارتی در شبکه بانکی کشور) لیکن در عمل در قراردادهای نمونه صدور کارت بدهی که میان مشتریان و بانک‌ها منعقد می‌شود تنها مورد اخیر که راجع به مسئولیت مشتری است به چشم می‌خورد و بانک‌ها از اطلاع‌رسانی به مشتریان در خصوص تعهدات و مصادیق مسئولیت خود امتناع می‌نمایند.

^{۶۱}. (ضوابط، استانداردها و قالب پیام‌ها جهت ارائه خدمات پرداخت کارتی در شبکه بانکی کشور) مصوب ۸۵/۶/۱.

۴. نتیجه‌گیری

از آنجا که کارت بدهی یکی از شایع‌ترین ابزارهای انتقال الکترونیکی وجه در ایران به شمار می‌رود، تمرکز بر تعهدات قانونی و قراردادی بانک صادرکننده کارت بدهی، موضوع نوشتار حاضر قرار گرفته است. با توجه به نوپا بودن بانکداری الکترونیکی در کشورمان، تعهدات مذکور با نگاهی تطبیقی به حقوق بانکی آمریکا - به‌عنوان کشوری پیشگام در این زمینه - و با لحاظ قانون انتقال الکترونیکی وجوه و قانون متحدالشکل تجاری این کشور، در دو بخش اصلی مورد بررسی قرار گرفته است؛ در قسمت اول منشا قانونی و قراردادی تعهدات بانک صادرکننده بدهی تبیین شده است و در بخش دوم انواع تعهدات بانک صادرکننده کارت بدهی به تفکیک مورد مطالعه قرار گرفته است. بانک صادرکننده کارت بدهی در مقابل دارنده متعهد است دستور پرداخت‌های درون بانکی و بین بانکی وی را، در صورتی که کامل و صحیح صادر شده باشد، قبول و اجرا نماید و چنانچه نقص یا خطا در سامانه‌های بانکی رخ داده و یا پس از اعلام مفقودی یا سرقت کارت به بانک، انتقال وجهی رخ دهد بانک متعهد به بازپرداخت اصل وجه بعلاوه خسارت ناشی از محروم کردن دارنده از وجهش است. در صورت توقیف قضایی اموال و یا صدور حکم حجر و ورشکستگی و یا فوت دارنده، بانک مکلف به ابطال کارت و انسداد حساب است. همچنین بانک صادرکننده کارت مکلف به حفظ حقوق مصرف‌کننده از طریق احراز هویت دستور پرداخت‌های صادره، استفاده از رویه ایمنی مناسب جهت جلوگیری از خطا و انتقال غیرمجاز وجه، حفظ اطلاعات حساب و تراکنش‌های مشتری و اطلاع‌رسانی دقیق و به موقع در رابطه با حقوق و تعهدات مشتری است. برون داد مقاله حاضر می‌تواند قانونگذار را در تدوین قانونی جامع در حوزه انتقال الکترونیکی وجوه نظیر قانون انتقال الکترونیک وجه آمریکا، به جای دستورالعمل‌های پراکنده و مجمل، یاری نماید. همچنین تبیین بخشی از روابط حقوقی میان اطراف انتقال وجه، علاوه بر توسعه حقوق بانکی در کشور

کارت بدهی و ارزیابی تعهدات بانک صادرکننده آن در خصوص انتقال وجه... ۸۷
می‌تواند به حل و فصل عادلانه دعاوی حقوقی در این حوزه منتهی شده و
سرآغازی برای جستارهای بیشتر و کامل‌تر محسوب گردد.

منابع

الف. فارسی

- احمدی راد، حمید (۱۳۹۰). آثار حقوقی انتقال الکترونیک وجوه در ارتباط با
مؤسسات مالی. پایان نامه دکتری، به راهنمایی میرقاسم جعفرزاده، دانشگاه
شهید بهشتی، تهران.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره نظامهای پرداخت، (۱۳۸۱). مقررات
حاکم بر مرکز شتاب. (تاریخ مشاهده: ۹۵/۹/۱۸)، قابل دسترسی در
<http://www.cbi.ir/simplelist/2577.aspx>
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره نظامهای پرداخت، (۱۳۸۵).
دستورالعمل صدور دستور پرداخت و انتقال وجوه. (تاریخ مشاهده:
<http://www.cbi.ir/simplelist/2577.aspx>، ۹۵/۶/۱۱)
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره نظامهای پرداخت، (۱۳۸۵). ضوابط،
استانداردها و قالب پیام‌ها جهت ارائه خدمات پرداخت کارتی در شبکه
بانکی کشور، (تاریخ مشاهده: ۹۵/۸/۰۲)، قابل دسترسی در
<http://www.cbi.ir/simplelist/2577.aspx>
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره نظامهای پرداخت، (۱۳۸۵). موافقتنامه
عضویت در سامانه تسویه ناخالص آنی (ساتنا)، (تاریخ مشاهده: ۹۵/۹/۱۱)،
قابل دسترسی در <http://www.cbi.ir/simplelist/2577.aspx>
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره نظامهای پرداخت (۱۳۸۸) موافقتنامه
عضویت در سامانه پایاپای الکترونیکی (پایا)، (تاریخ مشاهده: ۹۵/۸/۱۸)،
قابل دسترسی در <http://www.cbi.ir/simplelist/2577.aspx>
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره نظامهای پرداخت، (۱۳۹۰). مقررات

ناظر بر ارائه دهندگان خدمات پرداخت، (تاریخ مشاهده: ۹۵/۹/۲۱)، قابل دسترسی در <http://www.cbi.ir/simplelist/2577.aspx>

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره نظام‌های پرداخت، (۱۳۹۲) دستورالعمل اجرایی فعالیت و نظارت بر ارائه دهندگان خدمات پرداخت الکترونیک، (تاریخ مشاهده: ۹۵/۹/۹)، قابل دسترسی در <http://www.cbi.ir/simplelist/2577.aspx>

شهیدی، مهدی (۱۳۸۶). آثار قراردادهای و تعهدات. تهران: مجد.

عبداللهی، محبوبه؛ سید احمدی سجادی، سید علی (۱۳۹۳). «بررسی تطبیقی تعهدات بانک در تراکنش الکترونیکی وجوه». پژوهش‌های حقوق تطبیقی دانشگاه تربیت مدرس، دوره ۱۸، شماره ۱، ۹۹-۱۲۱.

عبداللهی، محبوبه. (۱۳۹۴). مسئولیت حقوقی بانک‌ها در تراکنش‌های الکترونیکی در برابر مشتریان. به راهنمایی سید علی سید احمدی سجادی. پایان نامه دکتری. پردیس فارابی دانشگاه تهران، تهران.

فرهنگ، منوچهر (۱۳۷۱). فرهنگ بزرگ علوم اقتصادی. تهران: نشر البرز.

کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۷). قواعد عمومی قراردادها. جلد ۴، ۳، ۱. تهران: شرکت سهامی انتشار.

کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۳). نظریه عمومی تعهدات. تهران: میزان.

موسویان، عباس (۱۳۸۳). «کارت‌های اعتباری در بانکداری بدون ربا»، فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۱۳، ۴۳-۷۵.

ب. لاتین:

- Baker, Steve. (2009). "What Is Wrong With Banking? The Legal Nature of Banking Contracts". Part 1. Last seen (21/05/2016). Available at: <http://www.cobdencentre.org/2009/12/banking-part-1/>.
- Baxter, Th & Bhala, R. (1990). "Proper and Improper Execution of Payment Orders". *The Business Lawyer*, Vol.45, PP.1447-1446

- Brindle, Micheal, Cox. Raymond. (2004). **Law of Bank Payments**. London: Sweet & maxwell.
- Chaikin, david. (2011). "Adapting the qualification to the Banker's common law duty of confidentiality to fight transnational crime". **Sydney Law Review**. Vol. 33: 265, pp. 265-294.
- Code of Federal Regulation**"(C.F.R). (1937). last update(2014). executive departments and agencies of the federal government of the United States. observed (11/6/2016). Available at: <http://www.ecfr.gov/cgi-bin/ECFR?page=browse>
- Collins, Jennifer. (2011). Last seen (14/07/2016). "**A short history of the debit card**". Available at: <http://www.marketplace.org/topics/business/news-brief/short-history-debit-card>.
- Electronic Fund Transfer Act**"(E.F.T). 15 U.S. Code Subchapter VI. (1978). Last seen(5/06/2016). Congress of United States of America. Available at: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/1693>
- Felsenfeld, Carl. (1992). "The Compatibility of the UNICTRAL Model Law on International Credit Transfers with Article 4A of the UCC". **Fordham Law Review**. volume 60. Issue 6. PP.53-57
- Horn, Norbet. (2004). "Legal Issues in Electronic Banking". Journal of **Internatinal Banking Law Regulation. Book Review**. Volume19. Issue4.Thamson. Sweet&Maxwell.
- Khathlyn, Farel. (1998). **Law and Banking Principles**. New York: American Bankers Association.
- Lieberman, Sidney. (1997) "EFT in Electronic Fund Transfer in U.S.A", **Electronic Market**, Vol 7, No2
- Miller, Fred. (1990). "Uniform Commercial Code Article 4A: A Frame Work for Transmitting Large Amount of Funds". **Consumer Finance Law Quarterly**, V. 44.
- "**National Commission On Electronic Eund Transfer**" (N.C.E.F.T). (1987). Annual Report, Congress of United States of America.
- Nimmer, R.T. (2012). "Consumer Payment System". **Huston Law Review**. Vol. 112. PP. 48-145.
- Pape, Ch. (1983). "Stop Payment in the Uniform Commercial Code", **Rutgers Computer &Technology Law Journal**, V. 14. PP.535.
- Sienkiewicz, Stan. (2002). **The Evolution of EFT Networks from ATM's to New On Line Debit Payment Product**, Federal Reserva Bank of Philadelphia.
- Taffer, L.M. (1979)."The Marketing of the Electronic Fund Transfer Act: A Look at Consumer Liability and Error Resolution", **University of San francisco Law Review**, Vol.13.

- "**Uniform commercial code**", (U.C.C). (1952). Last seen (07/05/2016). The American Law Institute and the National Conference of Commissioners on Uniform State Laws. Available at: <https://www.law.cornell.edu/ucc>.
- "**United States Code**" (U. S. C). (1874) Last updated (2015). Last seen (26/07/2016). Office of the Law Revision Counsel of the United States House of Representatives. Available at: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>.

